

### Hva kan jeg vite?

Erkjennelsesteori: Fornuftens grenser. Det vi kan vite er begrenset til fenomenverden, forhold mellom ting i verden. Naturvitenskapen.

### Hva bør jeg gjøre?

Moralfilosofi: Menneske som fornuftsvesen. Handle lovmessig.

### Hva kan jeg håpe på?

De praktiske postulatene:

At viljen er fri

At sjelen er udødelig,

At Gud eksisterer

Fornuftens antinomier: Det vi ikke kan vite, fordi det forutsetter at vi bruker forstanden utover fenomenverden,

Verdens totalitet: Er verden endelig eller uendelig?

Jeget som substans: Er sjelens dødelig eller udødelig?

Finnes et høyere vesen og tilværelsens enhet, Gud?

«Hvis man derfor fremdeles vil redde friheten, blir det følgelig ingen annen vei til overs enn å henlegge en tings kausalitet i henhold til loven om *naturnødvendighet bare til fenomenverden, mens friheten derimot tillegges det samme vesen som ting i seg selv*» (Kant: Morallov og frihet s 115)

«Viljen er en slags kausalitet som levende vesener har i den utstrekning de er fornuftige, og *frihet* ville være den egenskap ved denne kausalitet som gjør at den kan virke uavhengig av noen bestemmelse ved fremmede årsaker; liksom *naturnødvendighet* er den egenskap som karakteriserer kausalitet til alle fornuftsløse vesener ved at deres virksomhet bestemmes ved den innflytelse fremmede årsaker utøver.» (Kant: Morallov og frihet s 58)

«For lovene er enten naturlover eller frihetslover. Vitenskapen om de første heter fysikk, om de andre etikk. Den første kaller også naturfilosofi, den andre moralfilosofi.» (Kant: Morallov og frihet s 3)

Heteronomi: Bestemt av en fremmed lov. Loven gis oss av noe utenfor oss selv (jf naturlovene)

«Viljen gir seg ikke selv sin lov, men dette gjøres av en utenforliggende tilskyndelse.» (Kant: Morallov og frihet s 56)

Autonomi: Selvlovgivning

«Viljens autonomi er den egenskap viljen har til å være en lov for seg selv (uavhengig av alle egenskaper ved de gjenstander viljen er rettet mot)»

«Men det tenkte autonomibegrep er moralens eneste prinsipp, det kan man meget vel godtgjøre ved en analyse av moralbegrepet. For da finner man at moralens prinsipp må være et kategorisk imperativ, og at dette påbyr hverken mere eller mindre enn denne autonomi.» (Kant: Morallov og frihet s 52)

Hypotetisk imperativ: Hvis... så

Hva som må gjøres for å oppnå et gitt mål.

Eks: Hvis du vil holde på et vennskap, så må du være ærlig.

Hvordan avgjøre hva som er målene?

Det kategoriske imperativ: Du skal...

1) Du skal handle bare etter en regel som er slik at du kan ville at den blir en allmenn lov.

2) Du skal handle som om regelen for din handling skulle kunne utgjøre en allmenn naturlov.

3) Du skal handle slik at du alltid betrakter menneskeheten i din egen person og i enhver annen person samtidig som et formål i seg selv og ikke bare som et middel.

Det kategoriske imperativ er apriori, forut for enhver konkret erfaring. Det følger av fornuftens *form*.

## Det kategoriske imperativ: Du skal...

1) Du skal handle bare etter en regel som er slik at du kan ville at den blir en allmenn lov.

2) Du skal handle som om regelen for din handling skulle kunne utgjøre en allmenn naturlov.

«Uerfaren når det gjelder verdens gang, uten å være i stand til å forberede meg på alle hendelser som kan inntreffe, spør jeg bare meg selv: Kan du også ville at din maksime skal bli en allmenn lov? Hvis ikke, så er den forkastelig, ikke fordi den vil bli til ulempe for deg eller for andre, men fordi den ikke kan passe som prinsipp i en mulig allmenn lovgivning.» (Kant: Morallov og frihet s 18)

«Autonomiprinsippet er altså dette: Aldri å velge på annen måte enn slik at maksimene for ens valg også inngår i den samme viljesakt som en allmenn lov.» (Kant: Morallov og frihet s 52)

Det kategoriske imperativ: Du skal...

3) Du skal handle slik at du alltid betrakter menneskeheten i din egen person og i enhver annen person samtidig som et formål i seg selv og ikke bare som et middel.

«Bare mennesket, og med det enhver fornuftig skapning, er et formål i seg selv. Det er nemlig i kraft av sin autonome frihet subjekt for moralloven, som er hellig.» (Kant: Morallov og frihet s107)

«Det er ikke mulig å tenke seg noe i denne verden, ja selv ikke utenfor den, som kan anses for godt uten en god vilje» (Kant 180)

«Loven i mennesket avtvinger det uimotståelig aktelse for sitt eget vesen» (Kant: Morallov og frihet s 154)

«Det ville være meget lett å vise hvorledes vi med dette kompass i hånden i alle forekommende tilfeller ville være meget godt orientert når det gjelder å sjeldne mellom det som er godt og det som er ondt.» (Kant: Morallov og frihet s 18)

### Hva er fri vilje:

«Viljen er en evne til bare å velge det som fornuften, uavhengig av tilbøyelighetene [dvs det empiriske jegs drifter og lyster], erkjenner som praktisk nødvendig, dvs som godt [dvs. som kan formuleres som en moralsk lov]» (Kant: Morallov og frihet s. 27)

«Viljen tenkes som en evne til å bestemme seg selv til å handle i overensstemmelse med forestillingen om visse lover. En slik evne finnes bare hos et fornuftsvesen.» (Kant: Morallov og frihet s. 40)



## Aktelse for loven

«Det finnes en fastsettelse av verdi som langt overgår den verdi våre tilbøyeligheter lovpriser; og det er nødvendigheten av mine handlinger ut fra *ren* aktelse for den praktiske lov som utgjør plikten og som enhver annen begrunnelse må vike for, da den er betingelse for en vilje som er god *i seg selv*, hvis verdi overgår alt.» (Kant: Morallov og frihet s 18)

Legalitet: Handle i overenstemmelse med moralloven

Moralitet: Handle ut fra aktelse for loven

## Den moralske følelse

«Den moralske apati består nemlig i at de følelser som oppstår ved sanselig inntrykk kun taper sin innflytelse på den moralske følelse ved at aktelse for loven blir mektigere enn summen av alle følelser fra sansene.» (Kant: Morallov og frihet s 160)

Hva kan jeg håpe på?

De praktiske postulatene:

At viljen er fri

At sjelen er udødelig,

At Gud eksisterer

## Dømmekraftens regulative ide om enhet

«Slik de allmenne naturlover har sin basis i vår forstand, [...]så må altså de særskilte empiriske lovene[...]betraktes ut fra den enhet de ville hatt dersom en forstand, om enn ikke vår, hadde gitt dem for å passe til våre erkjennelsesevner, i den hensikt å muliggjøre et system av erfaringer ut fra særskilte naturlover.» (Kant KdU s 48)

«Følgelig må vi, med hensyn til naturens rent empiriske lover, tenke muligheten av et uendelig antall empiriske lover.[...] Med hensyn til dem bedømmer vi naturens enhet ut fra empiriske lover og muligheten av en enhet i erfaringen (som system ut fra empiriske lover), som kontingent. Men en slik enhet må likevel med nødvendighet kunne forutsettes og antas, for ellers ville ingen gjennomgående sammenknytning av empiriske erkjennelser til et erfaringsmessig hele finne sted.» (Kant KdU s 51)

«Naturens formålstjenlighet er altså et særskilt begrep apriori, som utelukkende har sin opprinnelse i den reflekterende dømmekraft» (Kant KdU s 48)

«Riktignok kjenner vi ikke lengre noen spesiell lyst ved den enhet av inndelinger i arter og slekter hvorved empiriske begreper er mulig. En gang har imidlertid denne lysten vært der[...]Det trengs altså noe som i bedømmelsen av naturen gjør oss oppmerksom på dens formålstjenlighet for vår forstand.» (Kant KdU s 56)

«Den estetiske dømmekraft avgjør, via smaken, om et produkt (dets form) stemmer harmonisk overens med våre erkjennelsesevner.» (Kant KdU s 63)

Antagelsen om at naturen «er innbegreper av smaks-gjenstander», [dvs. stemmer med våre erkjennelsesevners behov] «er imidlertid svært tvilsom, men naturskjønnhetens virkelighet ligger åpent i dagen.» (Kant KdU s 169)